

OB PREHODU NA MEDNARODNI FORMAT

Slavica Ludvik

Kadar govorimo o prostorski stiski knjižnice, pomislimo predvsem na njena knjižna skladišča. Pri stalnem naraščanju knjižničnega gradiva se tam kritična točka najprej približa. In vendar potrebuje knjižnica za svojo nemoteno rast letno poleg določenih metrov knjižnih polic tudi povsem določen prostor za svoje kataloge. Pri letnem dotoku približno 3500 knjižnih enot (kar je letna nabava knjig v Centralni tehniški knjižnici) pomeni to po 2 katalogna predalčka za abecedni imenski javni in interni katalog ter po 1 in pol predalčka za signaturni, naslovni javni in interni ter stvarni javni in interni katalog. V enem letu za 7 različnih katalogov skupno 11 in pol katalognih predalčkov. Centralna tehniška knjižnica se je tako v svojem 25. letu obstoja soočila z dejstvom, da nima niti pedi prostora za dodatne katalogne omarice, ne za javne ne za interne kataloge. Avtomatska obdelava gradiva, pri kateri bi lahko odpadli katalogi, je stvar bodočnosti in uresničljiva šele v novi zgradbi, problem katalogov kot osnovnega komunikacijskega sredstva z uporabnikom pa je akutno pereč že sedaj. Dosedanji kartotečni listki so formata DIN A 6 (148×105 mm), zato se je sama ob sebi — kot notranja rezerva — ponujala misel o prehodu na mednarodni format (125×75 mm). V vsak predalček dolžine 40 cm lahko uvrstimo ca. 2500 kartotečnih listkov (odvisno od debeline papirja). Ker ima katalogna omarica za format DIN A 6 5×5 predalčkov, skupno torej 25 predalčkov, nudi prostor za ca. 62.500 kartotečnih listkov. Po obsegu enako velika omarica, vendar za mednarodni format, ima 7×6 to je skupno 42 predalčkov ter tako prostor za ca. 105.000 kartotečnih listkov. Potemtakem bi na istem prostoru lahko shranili ca. 42.500 kartotečnih listkov več kot doslej; pri dosedanji nabavi za abecedni imenski katalog pomeni to prostor še za nadaljnjih 8 let. Korist je tako očitna, da razpravljanje o smiselnosti takega prehoda povsem odpade.

Pri vsakem uvajanju novosti pa je treba poleg tega, da moramo točno vedeti, kaj hočemo doseči in kakšne rezultate lahko pri-

čakujemo, vedeti tudi, s kakšnimi napori in stroški lahko to dosežemo in kakšne spremembe v delovnem postopku nam prinaša. Le s prehodom vseh katalogov na mednarodni format pridobimo prostor; pri celotnem knjižnem gradivu (ca. 70.000 knjižnih zvezkov) za 5 katalogov pomeni to skupno ca. 500.000 kartotečnih listkov. Pri tem oba naslovna kataloga nista štetá, ker ju zaradi zelo okrajšanih podatkov lahko na mednarodni format obrežemo. To pomeni, da je treba iz vseh petih katalogov listke postopoma izločiti, jih za vse kataloge pretipkati na manjši format ali pa jih pretipkati na matrico in to razmnožiti za vse kataloge, listke pa ponovno uvrstiti. Na podlagi merjenja porabljenega časa za posamezne faze dela bi porabili za ca. 70.000 zvezkov ali ca. 100.000 kartotečnih listkov za posamezni katalog naslednje število minut:

Posamezne faze dela za 1 listek	minute
1. Izločanje iz katalogov	
1.1. Iz signaturnega kataloga	—
1.2. Iz AIK internega	3/4
1.3. Iz AIK javnega	3/4
1.4. Iz stvarnega internega	3/4
1.5. Iz stvarnega javnega	3/4
2. Pregled in eventualni popravek listka	1
3. Razmnoževanje	
3.1. Tipkanje matrice	3
3.2. Pregled matrice in označitev števila listkov	1/2
4. Razdelitev razmnoženih listkov na kataloge	1/4
5. Uvrščanje listkov v kataloge	
5.1. V signaturni katalog	—
5.2. V AIK interni	3/4
5.3. V AIK javni	3/4
5.4. V stvarni interni	3/4
5.5. V stvarni javni	3/4
Za vse faze dela za 1 kartotečni listek	10 1/4

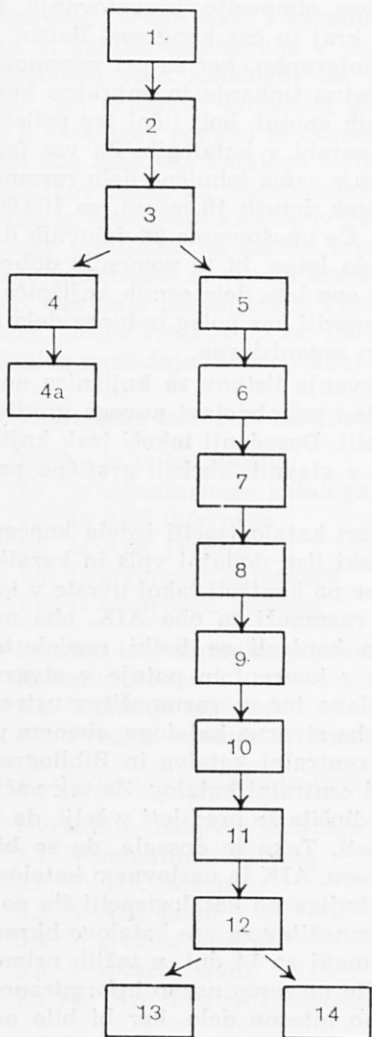
Ker gre za približni izračun za celotno maso kartotečnih listkov, je zaradi poenostavitve upoštevana za iskanje in uvrščanje listkov v vseh katalogih enotna norma 80 listkov na uro, čeprav se delo in zato tudi poraba časa med seboj malo razlikujeta. Prav tako je zaradi lažjega izračuna za vse kataloge upoštevati enako število listkov, čeprav v signaturnega ne uvrščamo dodatnih vpisov in kazalk, zato pa so ti vpisi v celoti upoštevani z manjšim številom, predvsem

pa niso upoštevani vpisi za kongrese, simpozije, posvetovanja, za katere delamo še dodatne vpise na kraj in čas kongresa. Račun je napravljen za razmnoževanje na minigraphu, ker se pri razmnoževanju za 5 katalogov prihrani enkratno tipkanje in enkratno kontrolo. Listki so tako v vseh katalogih enotni, bolj lični ter prijetni za manipulacijo pri uvrščanju in uporabi v katalogih. Za vse faze dela bi po zgornjem prikazu (izvzeto je samo tehnično delo razmnoževanja) porabili za 1 kartotečni listek dobrih 10 minut, za 100.000 listkov 1.000.000 minut ali 16.666 ur. Če upoštevamo 26 delovnih dni na mesec in 11 mesecev rednega dela letno, bi to pomenilo dobrih osem let dela enega knjižničarja ali eno leto dela osmih knjižničarjev. Res obsežno delo, ki se ne da opraviti kar poleg rednega dela in ki se ga je treba lotiti premišljeno in organizirano.

Ker je tehnični način razmnoževanja listkov za knjižnico nov, nastaja vprašanje, ali bi bilo umestno pri obdelavi novega gradiva delovni postopek kakorkoli spremeniti. Dosedanji tekoči trak knjižne obdelave od signiranja dalje bi v glavnih obrisih grafično prikazali s shemo na str. 188.

Kot je iz prikaza razvidno, se pri katalogizaciji izdela koncept samo za glavni vpis, za zbirni serijski list, dodatni vpis in kazalke pa kar originalni list v trojniku; ti se po kontroli takoj uvrste v kataloge. Koncept glavnega vpisa se razmnoži za oba AIK, oba naslovna ter za signaturni katalog; po kontroli se listki razdele ter uvrste v ustrezne kataloge. Knjiga s konceptom potuje v stvarni katalog, ki skrbi za nadaljnjo obdelavo ter za razmnožitev ustreznega števila kartotečnih listkov za oba stvarna kataloga, obenem pa še za obvezno oddajo v republiški centralni katalog in Bibliografskemu inštitutu v Beograd za zvezni centralni katalog. Za tak način se je Centralna tehniška knjižnica odločila že pred leti v želji, da bi bile knjige čimprej dostopne javnosti. Tako je dosegla, da so bili kartotečni listki na voljo v signaturnem, AIK in naslovnem katalogu že v ca. 14 dneh. V primeru, da bi knjiga po katalogizaciji šla najprej v stvarni katalog in nato v razmnožitev za vse kataloge hkrati, bi se delovni postopek zavlekel najmanj za 14 dni. v težjih primerih pa še za dalj časa. To bi pomenilo ne samo pozno informiranost uporabnikov, ampak tudi otežkočeno interno delo, ker bi bilo potrebno vzpostaviti dodatno kartoteko za evidenco knjig v obdelavi, ki je pri prejšnjem načinu nismo pogrešali. Predvsem gre tu za evidenco knjig, nabavljenih iz pošiljk na ogled.

Povsem neodvisna obdelava v stvarnem katalogu in tudi ločeno tipkanje doslej nista predstavljala problema. Ker se lahko enkrat stipkajo le trije kartotečni listki, je bilo treba v vsakem primeru listek pretipkati vsaj trikrat in je bilo tako popolnoma vseeno, če

1. Signiranje
2. Katalogizacija (izdelava koncepta glavnega vpisa ter izdelava originala v trojniku za dodatni vpis, zbirni serijski list ter kazalke)
3. Kontrola in ločitev listkov
4. Dodatni vpisi, zbirni serijski listki, kazalke
- 4a. Uvrstitev v kataloge
5. Glavni vpis
6. Tipkanje
7. Kontrola
8. Razdelitev na kataloge (oba AIK, signaturni, oba naslovna)
9. Koncept s knjigo v stvarni katalog
10. Določitev vrstilcev
11. Tipkanje
12. Kontrola in razdelitev
13. Uvrstitev v kataloga
14. Oddaja listkov v CK in BI

se je to tretjič opravilo v stvarnem katalogu. Problem nastaja šele sedaj, ko se lahko z razmnoževanjem istočasno razmnožijo za vse kataloge hkrati. Bi v sedanjem primeru kazalo spremeniti vrstni red obdelave in klasifikator določiti takoj po katalogizaciji? Število listkov bi bilo tako točno določeno, listki za vse kataloge pa bi bili

hkrati izdelani. Je to dovolj tehten razlog, da se odgovemo hitri dostopnosti literature v AIK? Pri tem nastaja še drug problem. Sistem univerzalne decimalne klasifikacije je odvisen od razvoja znanosti v svetu in je zato spremenljiv; vrstilci so podvrženi občasnemu popravljanju. Sistem mora zato ostati fleksibilen, UDK-vrstilci se morajo dati radirati, da se spremembe hitro odpravijo. Zato ni priporočljivo, da so vrstilci na kartotečnem listku natipkani, še manj, da so razmnoženi na listkih vseh katalogov. Popravljanje še v ostalih katalogih bi delo otežilo in pomnožilo. Poleg tega bi UDK-vrstilci na ostalih katalogih predstavljali samo preobremenjenost, saj bi bilo treba predvideti prostor nad značnico na glavnem vpisu še za enega ali celo dva UDK-vrstilca in za iztočnico v naslovnem katalogu, prostor na mednarodnem formatu pa je zelo skopo odmerjen. Če pa želimo vrstilec dopisati samo na listek za stvarni katalog, moramo razmnožene listke spet združiti s konceptom, kar je zlasti pri dopolnilih zelo zamudno. Razen tega bi bila potrebna še kontrola, saj vemo, da se pri prepisovanju številčk napravi največ napak.

Prednost, ki bi jo z novim načinom pridobili, je torej zelo majhna, bi pa celo odpadla, če bi za stvarni katalog avtomatično predvideli kar 2 listka (večini knjig zadošča 1 UDK-vrstilec) in bi en listek najprej uporabili pri preslikovanju za objavo novitet, nato pa bi ga uporabili kot dodatni listek za eventualni drugi vrstilec v stvarnem katalogu. Tako bi ostali pri že utečenem obdelovalnem postopku in pri že priznani ažurnosti abecednega imenskega kataloga, katero naši obiskovalci žele in jo tudi cenijo. To mnenje podkrepljuje še dejstvo, da je Deutsche Forschungsgemeinschaft pri svojem večletnem delu na projektu za racionalizacijo znanstvenih bibliotek prišla do istih rezultatov. Tudi avstrijski bibliotekar Mayerhöfer priporoča, naj se velike biblioteke organizirajo po zgledu mahl. Delovni postopek naj bo organiziran po delovnih skupinah (teatih) na principu kolektivne delovne metode z zaokroženim in zaključenim delovnim postopkom (npr. skupina obdela knjigo od naročila, inventarizacije do katalogizacije, nato pa knjigo z ustreznim listkom odda drugi skupini). Obliko dela, katero je Centralni tehniški knjižnici že pred leti narekovala nujna potreba po hitri dostopnosti tehnične literature, zlasti strokovnjakom v proizvodnji, v zadnjem času Mayerhöfer priporoča kot moderno bibliotekarsko strukturo, seveda za neavtomatizirane knjižnice.

Prav gotovo pa ni v smislu racionalnega poslovanja veliko število katalogov. Običajno imajo knjižnice v dvojniku le AIK. Vendar v Centralni tehniški knjižnici zaradi neprimernih prostorov ni mogoče organizirati enotno locirane informacijske službe ob komplet-

nih katalogih. Informacije, zlasti telefonske, dajejo zato posamezni oddelki, ki so zato opremljeni z ustreznimi katalogi. Za kakršno koli racionalizacijo na tem področju pa bi bila potrebna velika previdnost in podrobna sistemska analiza, kar ni namen tega prispevka.

DELO ZA KNJIŽNICE MED OKUPACIJO

Bogo Komelj

Poročilo tovariša Bogomila Gerlanca o delu Osvobodilne fronte za razvoj knjižničarstva, ki ga je imel na spomladanskem posvetovanju Društva bibliotekarjev Slovenije v Beli krajini l. 1974, bo morda marsikoga spodbudilo, da se bo lotil opisa usode knjižnic v letih 1941—1945 v svojem kraju. Vsi vemo za svoja območja, kje so bile knjižnice in kakšno usodo so doživele, le malokdo pa se je lotil popisovanja. Da je imela skrb za knjižnice tudi Osvobodilna fronta, naj pokaže tudi ta prispevek.

Ko sem se septembra vrnil iz italijanske internacije, sem dobil v Novem mestu dekret, ki se je vsebinsko glasil tako: »Tov. Komelj Bogo se imenuje za varuha knjižnic in arhivov na osvobojenem ozemlju s pravico gibanja podnevi in ponoči. Oproščen je vseh vojaških in drugih mobilizacijskih dolžnosti. Vse vojaške in civilne oblasti ter politične organe prosimo, da mu pri delu pomagajo in ga ne ovirajo«.

Dekret je izdal takratni politkomisar Komande novomeškega področja tov. Franc Pirkovič. Ob izročitvi dekreta mi je naročil, naj se zglasim pri njegovem bratu Ivu Pirkoviču, ki je bil takrat v Novem mestu na Drski, da mi bo dal navodila za delo. Iva Pirkoviča sem poznal še iz gimnazijskih let. Ko sem ga obiskal na Drski, je bil že skoraj deset let priklenjen na posteljo. Vsak knjižničar pozna njegova dela, malokdo pa ve, da je zaradi bolezni že skoraj 40 let vezan le na posteljo. Toda njega to ne ovira pri delu in je polno prisoten v vsem našem življenju. Tako je bil tudi takrat z vsem seznanjen. Govoril mi je o pomenu knjižnic, arhivov ter razvil že izdelan organizacijski in vsebinski program knjižnic in arhivov ter naslikal knjižničarsko obdobje po osvoboditvi. Takoj sem se lotil dela. Enak dekret je dobil še prof. Janko Jarc iz Novega mesta. V ekipi so sodelovali tudi sedanji univ. prof. dr. ing. Marijan Plaper in še dva dijaka, katerih priimkov pa ne pomnim več. Dana naloga je bila: zbrati vse arhive in ogrožene knjižnice